

Edward Lisle Strutt – záchranca rakúskej cisárskej rodiny. Vojak, športovec a monarchista

Branislav Michalka

5. novembra 2021 ✚ *História* ✚ *Kontrarevolúcia*

Edward Lisle Strutt

zdroj: wilson revolution unplaged blogger

Postavy vystupujúce v pozadí dejinného divadla bývajú väčšinou originálnejšie ako predstavitelia hlavných úloh. Taký je osud mocných tohto sveta, ktorí sa aj v tých najmalebnejších dobách, vykresľovaných romantickou literatúrou, dusili v skutočnosti pod horou banálnych štátnických povinností, zodpovednosti a poslušnosti. Preto sa v románoch Alexandra Dumasa dočítame o dobrodružstvách D'Artagnana a jeho priateľov, nie o dobrodružstvách Ľudovíta XIII. a kardinála Richelieu.

Jednou z takýchto postáv, ktoré v pozadí preleteli medzi svetovými kulisami, za veľmi dobrodružných okolností, bol aj podplukovník Edward Lisle Strutt, vo svojej dobe známy britský vojak, dobrodruh a horolezec, s výrazne konzervatívnymi názormi, oddaný monarchista a zástanca starého poriadku. Jeho konzervativizmus zasahoval do oblastí, kde by ho väčšinou nikto nehľadal. Odmietal akékoľvek inovácie aj vo svojom obľúbenom alpinizme, pričom bránil klasické horolezectvo proti tomu, čo považoval za neetické, zákerné trendy a neúčinné naháňanie rýchlosti.

Jeho najvýznamnejšia a najznámejšia úloha, ktorá mu bola pridelená na svetovom javisku, sa odohrala v roku 1919, keď sa mu ako veliteľovi oddielu *Kráľovského regimentu škótskych granátnikov* podarilo sprevádzať a v zdraví odviesť rodinu rakúskeho cisára Karola I. a jeho manželky Zity, z revolúciou a povojnovým chaosom zmietaného Rakúska.

Bol na túto úlohu výborne disponovaný, a to tak na samotnú akciu, ako aj na jej dodatočné literárne spracovanie. Celým životom, fyziognómiou, svojou odvahou a názormi zodpovedal predstave dobrodružného aristokrata, ochotného riskovať život pre „dámy v ťažkostiach“, siroty a slabých, či predvádzať hazardné kúsky vo vojnových konfliktoch. Pochádzal zo šľachtickej rodiny Arthura Strutta, syna baroneta Edwarda Strutta, a jeho matkou bola Alice Mary Elizabeth Philips de Lisleová. On sám sa oženil

v roku 1905 s dcérou dôstojníka a člena parlamentu, Florence Ninou Hollondovou z Wonhamu.

Narodil sa roku 1874 v Hazelwoode a mal ešte jedného súrodenca, narodeného o rok neskôr, sestru Lauru, ktorá sa vydala za admirála Charletona. Súrodenci osireli čoskoro po narodení; ich otec umrel keď mal Edward len tri roky.

S cisárskou rodinou, ktorú mu bolo predurčené zachrániť, ho spájala navyše ďalšia vhodná dispozícia – bol katolík. Vzdelanie získal na prestížnej jezuitskej *Beaumont College*, určenej pre katolíkov z vyšších kruhov a ležiacej síce neďaleko londýnskej metropoly, ale zároveň na vidieku, v malebnom prostredí mestečka Old Windsor, pri brehu rieky Temže. Škola definitívne zanikla v roku 1967, spolu so zvyškami starých čias. Neskôr navštevoval *Christ Church College* v Oxforde a nakoniec rakúsku *Universitas Leopoldine Franciscana* v Innsbrucku, kde sa dôverne zbližil s rakúskym prostredím. T. S. Blakeney v spomienkach na redaktorov časopisu *Alpine Journal*, ku ktorým patrili aj Strutt, uvádza, že si budoval trvalé vzťahy na kontinente, predovšetkým medzi aristokraciou v Rakúsku.

Pobyt v Innsbrucku ho zrejme ešte utvrdil v jeho horolezeckej vášni, ktorá však nedostala prvotný impulz počas návštev Rakúska, ale pravdepodobne už počas zoznámenia sa so známou alpinistkou Beatrice Tomassonovu, ktorá bola istý čas guvernantkou v rodine Struttovcov. Táto žena, rodená Angličanka, sa v roku 1885 odsťahovala do Innsbrucku, kde sa začala venovať horolezectvu. Od roku 1892 sa stala guvernantkou v Struttovej rodine a neskôr sprevádzala Strutta na jeho horolezeckých výpravách do Tirolska, Ötztalu, Stubaiských Álp a do pohoria Karwendel. V roku 1893 sa stala členkou *Rakúskeho alpského klubu*, do ktorého zrejme uviedla aj Edwarda. Struttova rodina podozrievala Tomassonovú, ktorá bola o pätnásť rokov staršia od Edwarda, že udržiava s ich synom romantické vzťahy. Tieto podozrenia sa však nikdy nepotvrdili. Tomassonová sa venovala intenzívne horolezectvu až do I. svetovej vojny, keď museli všetci jej sprievodcovia narukovať. Potom sa vrátila do Británie a vydala sa. Edward Lisle Strutt zostal alpinizmu verný po celý život a jeho kariéra v horolezeckom svete, na rozdiel od Tomassonovej, dosiahla vrchol až po I. svetovej vojne.

Dobrodružná a športová povaha ho priviedla, hneď po štúdiách, do armády. V roku 1899 nastúpil do *Škótskeho kráľovského regimentu* ako podporučík a už rok nato bol povýšený na kapitána. Jeho prápor bol odvelený do Južnej Afriky, kde sa zúčastnil II. búrskej vojny. V júli 1901 velil oddielu, ktorý ako prvý postupoval smerom k rieke Modder, aby prekvapil búrskeho povstalcov. Spolu s oddielom sa rozhodol presunúť cez horské pásmo, v ktorom strávili tri dni táborením vo výške 2700 metrov, aby potom vyrazili do nočného útoku. Počas stretu sa im podarilo zajať búrskeho veliteľa Maraisa v jeho hlavnom stane. Struttov úspech a meno boli následne citované v hláseniach generálneho štábu.

Za svoje vojenské úspechy v Južnej Afrike bol dekorovaný *Medailou kráľovnej Južnej Afriky* a *Medailou kráľa Južnej Afriky*. Počas I. svetovej vojny, ktorú celú prežil na fronte, dokázal svoju odvahu a schopnosti v takej hojnej miere, že sa stal priam chodiacim stojanom na vyznamenania. Bol vyznamenaný Radom Leopolda, triedou rytier, belgickým Vojnovým krížom, nosil francúzsky Rad dôstojníka Čestnej légie a francúzsky Vojnový kríž, samozrejme Rad Britského impéria a dokonca dostal Rad rumunskej koruny, triedu rytier.

Keď teda anglický kráľ Juraj V. hľadal začiatkom roku 1919 človeka, ktorý by bol najvhodnejší na záchranu Karola I. Habsburského a jeho rodiny z Rakúska, v ktorom vtedy operovali revolučné Červené gardy, logicky

padla voľba na Strutta, ktorého znalosť jazyka, prostredia a dobré predvojnové kontakty v Rakúsku, dokonale uspôsobovali na túto riskantnú akciu. Inštrukcia britskej vlády z 22. februára nariaďovala Struttovi, aby sa odobral k cisárskej rodine na zámok Eckartsau, kde žila prakticky v izolácii a obklúčení, pretože sa „*nachádza v nebezpečenstve smrti*“. Britského monarchu zrejme trápili výčitky svedomia za to, že predtým ruského cára Mikuláša II. nechal napospas komunistickým vrahom, aj keď mohol zasiahnuť. Predstava ďalšej dynastickej masakry už bola pre Londýn nestráviteľná.

Cisár Karol I. s manželkou cisárovnou Zitou

zdroj: wikimedia commons

Po zložitom príchode na zámok, sa Strutt zoznámil s cisárom aj jeho manželkou, pričom jeho denníkové záznamy svedčia o takom nadšení z osoby cisárovnej Zity, že ho niektorí podozrievajú z platonickej zamilovanosti. Oproti cisárovi ju hodnotil ako energickejšiu a odvážnejšiu, trpezlivo, bez sťažností znášajúcu svoj údel. Pri všetkom uznaní voči Zitinej odolnosti a energie, sa najenergickejším nakoniec ukázal na zámku predsa len sám Strutt, ktorý sa okamžite pustil do organizovania odchodu.

Celoživotné skúsenosti v armáde sa okamžite prejavili: ozbrojil služobníctvo, zorganizoval obranu zámku a stráže, sám spával s revolverom pod poduškou. Rešpekt u revolucionárov z okolia vzbudzovala aj jeho uniforma, patriaca víťaznej britskej armáde. Vyrážal na lov do okolia, odkiaľ prinášal do kuchyne výdatné zásoby, ktoré dopĺňali britské konzervy. Rodina totiž do jeho príchodu žila, v rozpore s bulvárnymi správami, vo veľmi biednych pomeroch.

Jej politická situácia, na rozdiel od zásobovacej, sa však stávala stále kritickejšou, vzhľadom na to, že cisár odmietal abdikovať a nová revolučná vláda to striktne požadovala. Zostávala len urýchlená možnosť exilu, s ktorou po dlhom prehováraní nakoniec Karol I. súhlasil, avšak požadoval dôstojný odchod. Ten mu rakúska vláda nechcela a britská nebola schopná zabezpečiť. Telegram z Londýna znel jasne: „*Britská vláda nemôže v žiadnom smere garantovať bezpečnosť Vašej cesty.*“ Hrozilo dokonca nebezpečenstvo, že samotná možnosť exilu bude čoskoro zablokovaná. Celá organizácia, iniciatíva a zodpovednosť zostali ležať na Struttových ramenách. Kontaktoval švajčiarsku vládu a zistil, či je ochotná cisársku rodinu prijať, čo mu potvrdil 18. marca telegram z Bernu.

Bol najvyšší čas, pretože revolučná slučka sa začala okolo zámku povážlivo sťahovať. Hliadky *Volkswehru* (ľudových milícií) zadržali dodavky cukru a kávy do zámku a poslali na zámok výsmešný a zároveň výhražný list „*pánovi Karlovi Habsburgovi*“. Strutt namiesto toho, aby sa snažil situáciu tmiť, rozzúrený zatelefonoval ministerskému predsedovi Rennerovi a niekoľkým ministrom, ktorí boli zrejme natoľko

šokovaní jeho odvahou, že sa ospravedlnili. Získajúc takto čas, začal presviedčať cisárovnú o nevyhnutnosti okamžitého odchodu. Zachovanie cisára a rodiny nažive uvádzal ako jedinú možnosť k budúcemu návratu: „*Mŕtvy Habsburg nikomu nepomôže, ale živý a s rodinou, to už niečo znamená.*“ Zita súhlasila a Karol si stanovil len jednu podmienku: „*Slúbte mi, že odídem ako cisár a nie ako zlodej v noci,*“ čo mu Strutt aj prisľúbil.

Ťažšie však bolo túto podmienku splniť. Po krajine sa potulovali revolučné oddiely, ktorých kontrola z ústredia bola často len symbolická. V noci zaznievali z tmy výstrely a ticho pretínali z diaľky, nevedno odkiaľ, ozývajúce sa dávky guľometnej palby. Rakúsko, podobne ako celá stredná Európa niekoľko mesiacov po skončení vojny, nebolo príliš bezpečným miestom. Ostentatívny presun vlaku s cisárom, zhromažďovanie väčšieho množstva ľudí okolo zámku, to všetko mohlo viesť k spontánnej revolučnej akcii. To, že sa dáva na železnici dohromady špeciálny vlak, sa čoskoro rozkríкло a ľudia túžiaci sa rozlúčiť s odchádzajúcim cisárom, sa začali schádzať a vzbudzovať pozornosť.

23. marca sa konala posledná sv. omša v zámockej kaplnke, odznela posledná hymna a nasledoval odchod do vlaku. Strutt v denníku popisuje plačúcich ľudí a priznáva vlastné dojatie. Vyzeralo to na dôstojnú rozlúčku, ktorú cisárovi prisľúbil. Pre istotu však ešte zavolať kancelárovi Rennerovi, že osobne zastrelí každého, kto by chcel vlak prehľadávať. Šperky a dokumenty cisárskeho páru, si musel Strutt napchať do vreciek uniformy a do osobného kufra, keby došlo k prepadu a prehľadávaníu. Všetci dúfali v čaro britskej uniformy.

O 19:05 sa dal vlak, v ktorom sa nachádzali aj britskí vojaci, do pohybu a valil sa naprieč Rakúskom. Strutt celú noc sedel v kresle postavenom v predsieni cisárskeho vagóna a na kolenách mal položené dva revoly. Nikto však už vlak nezastavoval. Na hraniciach nikto nečakal, aby sa aspoň rozlúčil s hlavou dynastie, ktorá v strednej Európe vládla sedemsto rokov. Strutt narýchlo zostavil zo svojich vojakov čestnú jednotku, 25 mužov, ktorí pri prechode hraníc vzdávali odchádzajúcemu monarchovi česť. Boli to paradoxne vojaci nepriateľskej armády, a cisár sa rozplakal...

Hladký priebeh akcie bol jednoznačne Struttovou zásluhou a bez jeho odvahy a iniciatívnosti, by možno cisárska rodina z Rakúska nikdy neodišla, ak by vôbec kompletná prežila. Karol I. zdôraznil Struttovu úlohu v ďakovnom liste anglickému kráľovi.

Struttove dobrodružné „vyexportovanie“ cisárskej rodiny z Rakúska, vytvorilo medzi ním a cisárskym párom trvalý vzťah. Angažoval sa neskôr v pokusoch o ich návrat na trón, v priamom rozpore s vtedajšou britskou politikou, pričom využil svoju záľubu v horolezectve a podnikol v roku 1921 horolezecký prieskum možného ilegálneho prechodu cisára cez Alpy do Rakúska. Prieskum však ukázal, že cesta je možná len pre niekoho so Struttovou fyzickou kondíciou, čo rozhodne nebol prípad Karola I.

Následne sa podplukovník pustil do ešte riskantnejšej iniciatívy, ktorá už bola v rozpore s jeho postavením britského vojaka a poddaného natoľko, že môžeme usudzovať jednak na silnú citovú väzbu, a zároveň na odhodlanie presadiť konzervatívnu monarchistickú reštauráciu, zodpovedajúcu jeho politickým postojom, za každú cenu. Podľa všetkých indícií to bol totiž Strutt, kto zaobstaral Karolovi Habsburskému falošný britský pas na jeho cestu do Maďarska. Tým vedome porušil zákony svojej krajiny a bol teda zrejme ochotný niesť akékoľvek následky.

Po krachu všetkých pokusov a cisárovej smrti na ostrove Madeira, pokračoval Struttov dobrodružný život, presunúc sa z vojenského do horolezeckého prostredia. V roku 1922 sa zúčastnil expedície C. G. Brucea do Himalájí, v ktorej mal funkciu jeho zástupcu. Jeho osoba sa však vo výprave netešila prílišnej popularite a bol niektorými členmi vyhodnotený ako „*pompézny*“. Nakoniec expedícia predčasne skončila, keď lavína usmrtila siedmich domorodých sprievodcov.

Edward Lisle Strutt na výprave v Himalájach, prvý rad, druhý sprava

zdroj: wikimedia commons

V rokoch 1927 až 1937 bol šéfredaktorom časopisu *Alpine Journal*, do ktorého prenášal svoje konzervatívne názory natolko, že toto obdobie bolo zhodnotené neskôr pokrokovými silami ako ohavný úpadok. Samotný *Alpský klub*, kultová inštitúcia britského klasického horolezectva upadla v tomto období, podľa moderného britského historika horolezectva Alana Hankinsona, „*do podoby dusnej, snobskej a zaostalej inštitúcie*“. Hankinson s rozhorčením dodáva o vtedajšej podobe *Alpského klubu*, ktorého bol Strutt v rokoch 1935 až 1938 predsedom:

„Jeho dominantnou postavou bol plukovník E. Lisle Strutt, ... dlhé roky autokratický a hulvátsky priamočiary redaktor Alpine Journal. Jeho názory boli strnulé a netolerantné. Jediný slušný a čestný spôsob horolezeckého výstupu, bol taký, akým sa liezlo, keď bol mladým mužom. Mačky považoval za neprípustné; za skoby hrozila exkomunikácia.“

Ako redaktor Strutt neustále publikoval útoky na „*zákerne moderné trendy*“ v horolezectve. Rozčuľoval sa nad stratou etiky v horolezectve a odmietal neustálu snahu po zrýchľovaní výstupov a zostupov. Keď sa do počul o Američanovi, ktorý si najal sprievodcu, aby ho za päť hodín previedol hore na Matterhorn a späť, povedal, že ide o druh zločinu, „*za ktorý je aj trest smrti málo adekvátny*“. Snahu o zdolanie severnej steny vrchu Eiger, ktorá si vyžiadala šesť životov označil za „*najimbecilnejší variant horolezectva od jeho vzniku*“.

Evidentne, tak ako v politike, aj v športe pozoroval Strutt nezastaviteľné odchádzanie starých čias, ktoré sa snažil brániť po celý život s plným nasadením. Dovoľovanie sa cti, etiky a férovosti v športovom záporení pôsobilo už rovnako zastaralo, ako dovoľovanie sa týchto cností v politike. Jeho články sú dnes len predmetom odsúdenia a krútenia hlavou, jeho záchrana cisárskej rodiny len drobnou škvrnkou na inak čistom víťaznom diplome pokroku v 20. storočí. Prehral nakoniec, keď v roku 1948 umiera ako svedok a obhajca pokorenej minulosti? Alebo naopak vyhral, uchovajúc si to, čo mu moderná doba nemohla vziať – česť, oddanosť a vieru? Každý, kto si zachoval aspoň zvyšky týchto cností a rozhliadne sa okolo seba na dobu, ktorá nás obklopuje, musí uznať, že vyhral.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/edward-lisle-strutt-zachranca-rakuskej-cisarskej-rodiny-vojak-sportovec-a-monarchista/>